

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Open Access Refereed e-Journal & Refereed & Indexed

Article Type	Research Article	Accepted / Makale Kabul	31.10.2019
Received / Makale Geliş	22.08.2019	Published / Yayınlanma	31.10.2019

SEYYİD MAHMUD-I KEBİR'İN (KUREYŞ) SEYYİD MAHMUD HAYRANI VE DERVİŞ BEYAZ/GEVR İLE TARİHİ BAĞI*

SEYYİD MAHMUD-I KEBİR'S (KUREYŞ) HISTORICAL CONNECTION WITH SEYYİD MAHMUD HAYRANI AND DERVISH WHITE/GEVR

Dr. Kibar TAŞ

ORCID: 0000-0001-7868-6450

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1523>

Reference: Taş, K. (2019). Seyyid Mahmud-I Kebir'in (Kureyş) Seyyid Mahmud Hayrani ve Derviş Beyaz/Gevr ile Tarihi Bağı. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 6(43): 3248-3260.

ÖZET

Bugün pek çok bölgeye yayılmış olan ve Ehl-i Beyt soyundan geldiği kabul edilen Kureyşan ocağı mensupları, Tunceli/Nazımiye ve Gaziantep/Yukarı Kayabaşı Köyü kökenlidirler. Atalarının ismi Seyyid Mahmud-ı Kebir, mahlası Kureyş'tir.

Son yıllarda, bu ocak hakkında gerek yazılı, gerekse sözlü olarak pek çok bilgiler verilmeye başlanmıştır. Ancak aşiret ve atası hakkında anlatılan bu bilgilerde kimi eksikler ve hatalar olduğu görülmektedir. Kimileri aşiretin atası olan Kureyş'in, aynı zamanda, Akşehir'de türbesi olan Seyyid Mahmud Hayrani'nin kendisi olduğunu ileri sürerken, kimileri de ikisi arasında baba-oğul, ya da dede-torun ilişkisi olduğunu ileri sürmektedirler. Bazı araştırmalarda da Kureyş ile Derviş Beyaz/Gevr mukayese edilmektedir. Bu araştırma sahipleri, asırlardır aktarılan gelen güçlü sözlü anlatılara göre Kureyş'e ait olduğu bilinen "şecere"nin, Derviş Beyaz'a ait olduğunu ileri sürmektedirler.

Bu çalışmada ilk olarak, Kureyş ile Seyyid Mahmud Hayrani'nin ayrı kişiler olduğu kanıtlanmaya çalışılacaktır. Bunun için de, tarihi kayıtlardan elde edilen Seyyid Mahmud Hayrani'nin hayatı hakkındaki bilgiler ile sözlü kaynaklar ve "şecere"den elde edilen Kureyş'in hayatı hakkındaki bilgiler karşılaştırılıp, analiz edilecektir. İkinci olarak da Kureyş ve Derviş Beyaz arasındaki tarihi ilişkinin Pir-Rayver şeklinde olduğu ve "şecere"nin de Kureyş'e ait olduğu ispatlanmaya çalışılacaktır. Bunun için de yine yüz yüze yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler ile "şecere"deki bilgiler karşılaştırılıp analiz edilecektir.

Anahtar kelimeler: Kureyş, Seyyid Mahmud Hayrani, Derviş Beyaz/Gevr, Kureyşan aşireti

ABSTRACT

The members of the Qurayshin family, who have spread to many regions today and are accepted to be coming from the family of the Ahl al-Bayt, originate from Tunceli/Nazımiye and Gaziantep/Yukarı Kayabaşı Village. The name of their ancestors is Seyyid Mahmud-i Kebir, the agnomen of it is Quraysh.

In recent years, much information has been given about this family, both verbally and in a written way. However, it seems that this information about the tribe and its ancestor has missing parts and mistakes. While some claim that Quraysh, who is the tribe's ancestor, is also Seyyid Mahmud Hayrani, who has the tomb in Akşehir, others claim that there is a father-son or grandfather-grandchild relationship between these two. In some studies, Quraysh and Dervish White/Gevr are compared. These researchers claim that according to the strong oral narrative that has been transmitted for centuries, the genealogy, which is known to be owned by Quraysh, actually belongs to Dervish White.

In this study, firstly, it will be tried to proven that Quraysh and Seyyid Mahmud Hayrani are different from each other. For that, the informations about the life of Seyyid Mahmud Hayrani, which obtained from the historical records, and the informations about the life of Quraysh, which obtained from oral sources and the genealogy, will be compared and analyzed. Secondly, it will be tried to be proven that the historical relationship between Quraysh and Dervish White is in the form of Pir-Rayver and that the genealogy belongs to Quraysh. For this, the data obtained from face-to-face interviews and the informations in genealogy will be compared and analyzed.

Key words: Quraysh, Seyyid Mahmud Hayrani, Dervish White/Gevr, Qurayshin tribe/family

* Bu makale, Prof. Dr. Üçlek Bulduk danışmanlığında hazırlanan, *Dünü ve Bugünü ile Kureyşan Aşiretleri*, isimli doktora tezinden üretilmiştir.

1. GİRİŞ

Bugün Tunceli'nin Nazımiye ilçesi Zeve Köyü ile Gaziantep'in Yavuzeli ilçesi Yukarı Kayabaşı köyü kökenli ki bunların çoğu bugün Adıyaman/Kındırali köyünde yaşamaktadır, Kureyşan ocağı mensupları aynı atadan gelmektedirler. Bu ata, kimi sözlü kaynaklara¹ göre Horasan, kimine göre de Kirmanşah'tan² 13. asrın başında Anadolu'ya göç eden Kureyş aşireti mensubu ve ismi Seyyid Mahmud-ı Kebir olan derviştir.

Ehl-i Beyt soyundan gelen bu derviş, Peygamberin aşiretinin ismi unutulmasını diye aynı zamanda *Kureyş* mahlasını da kullanmıştır. Bu sebepten bugün bu soydan gelenlere Kureyşanlılar denmektedir. İlk olarak Dersim yöresine gelen bu aşireti, Seyyid Mahmud-ı Kebir'in babası olan Seyyid Mahmud adında bir derviş idare ediyordu. Oldukça kalabalık ve farklı meslek sahibi üyeleri olan bu aşiretin bir kısmı, yörenin küçük ve dağlık olması sebebiyle, yöneticileri Seyyid Mahmud tarafından Anadolu'nun içlerine gönderilmiştir. En çok yerleştikleri bölge, Osmanlı arşiv kayıtlarında da görüleceği üzere orta Anadolu olmuştur.³ Sözlü kaynaklara göre gidenler arasında, o sırada Kureyş gibi ilk gençlik çağında olan ve sonradan *Hayrani* mahlasını alan Seyyid Mahmud Hayrani de vardır. Görüldüğü üzere hem Kureyş'in, hem babasının, hem de Akşehir'de türbesi olan dervişin isimleri Mahmud'dur. Sonradan yaşanan karışıklıklar da bu isim benzerliğinden kaynaklanmıştır.

Kureyş'in, sonradan Derviş Beyaz/Gevr unvanı alan kişiyle tanışması ise yöreye gelen Alaeddin Keykubad'ın⁴ Kureyş'i yanan fırında sınaması olayında yaşanmıştır. Aşağıda bu tartışmalarla ilgili ayrıntılı bilgiler verilecektir.

2. SEYYİD MAHMUD-I KEBİR (KUREYŞ) İLE SEYYİD MAHMUD HAYRANI ARASINDAKİ TARİHİ BAĞ NEDİR?

Kureyşan ocağının atası hakkında, yukarıda da söz edildiği üzere bugün bir takım tartışmalar mevcuttur. Bunlardan biri de Seyyid Mahmud-ı Kebir (Kureyş) ile Seyyid Mahmud Hayrani arasındaki yakınlık derecesinin ne olduğu ile ilgilidir. Bu konuyu tartışmadan önce, ilk olarak Kureyş'in hayatı, sonra da Seyyid Mahmud Hayrani'nin hayatı hakkında yazılı ve sözlü kaynaklardan elde ettiğimiz bilgileri, fazla ayrıntıya girmeden, vermeye çalışacağız.

Kureyş'in hayatı ile ilgili bugün sahip olduğumuz bilgilerin bir kısmı "şecere"⁵ yazılmışken, çoğunluğu nesilden nesile aktarılan güçlü bir sözlü geleneğe dayanmaktadır. Halk arasında Kureyş olarak tanınan dervişin gerçek ismi Mahmud'dur. Sonradan gösterdiği kerametler neticesinde Seyyid Mahmud-ı Kebir olarak da anılmıştır. Kureyş mahlasını ise mensup olduğu Peygamberin aşiretinin ismi unutulmasını diye kullanmıştır.⁶ Kureyş'in soyu, "şecere"⁶ de belirtilmiştir üzere, 7. İmam Musa-i Kazım'dan Hz. Muhammed'e dayanmaktadır.

... *server-i enbiya ve sertâc-ı evliya Habib Muhammed Mustafa Salla'llahu Teâla aleyhi ve sellem nesl-i pâki't-tahiratdan a'nî seyyidetü'n-nisâ Fatma Hazretlerinden İmam Hasan ve İmam Hüseyin Hazretlerinin evlâd-ı saadetleri kayd ve mukayyed karn ba'de karn batn ba'de batn sahihül'istidlâl olan silsile-i müşerref-i mezbure seyyidü's-sâdât es-Seyyid Şeyh Mahmud Hazretleri* (I. Mahmud'un Tuğrasını Taşıyan Şecere, Eylül/Ekim 1747).

¹ Bu çalışmada aktarılan sözlü bilgiler, aşağıda isimleri verilen kaynak kişilerle yapılan görüşmelerden elde edilmiştir: Hasan Taş, Haskar Taş, Memed Akyüz, Haşim Kızılkın, Celal Abbas Şahin, Kamil Doğan, Kureyşan Zülfikar Dedeoğlu, Zeynep Keskin, Hıdır Demircan, Mehmed Yıldız.

² Kimi sözlü kaynaklara göre 13. asırdaki Kureyş aşireti Kirmanşah'tan Anadolu'ya gelmiştir. Bu sebepten bugün Tunceli'deki Alevilere aynı zamanda Kırmanc denmektedir. İlk başta Kirmanşah'tan gelme manasında Kureyşanlılar'a verilen bu isim, daha sonraları buradaki bütün aşiretler için de kullanılmıştır. Bazı yazarlara göre ise Tuncelilere verilen Kırmanc ismi Kirman/Kirmanlı demektir. Bkz. Cengiz (2014), s.144-145, Oysaki Kirmanşah İran'ın batısında olup, Irak'taki Kerbela bölgesine yakındır. Kirman ise İran'ın güneyinde ve Umman körfezine yakındır. Bu sebepten Kirmanşah olması daha mantıklıdır.

³ BOA, TD, nr. 32, s.15, 18; BOA, TD, nr. 1061, s.69-70; BOA, A. DFE (*Bâb-ı Asâfi, Defterhâne-i Âmire*), nr. 667, s.46-48. Orta Anadolu'da yerleşik olan Kureyş Cemaati ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Kibar Taş, "Kureyşan Aşireti'nin/Ocağı'nın 16. Asırdaki Kureyş Cemaati ile Tarihsel Bağlamdaki Yakınlığı", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 43, Bahar 2018, s. 229-246.

⁴ Burada bahsedilen 1220-1237 arası tahta kalan I. Alaeddin Keykubad'tır.

⁵ Bu çalışmada kullanılan "şecere" nüshaları şunlardır: I. Mahmud'un Tuğrasını Taşıyan Şecere (Eylül/Ekim 1747) ve III. Ahmet'in Tuğrasını Taşıyan Şecere (10 Kasım 1721). Bu nüshalar hem Tunceli'deki bir fotoğrafçıdan, hem de Ankara'da bulunan Kureyşanlılar Derneği'nden elde edilmiştir.

⁶ Nitekim bugün dahi, özellikle Tunceli/Nazımiye'de bu iki ismi birlikte çocuklarına veren aileler vardır.

Yukarıda da bahsedildiği üzere Anadolu'ya gelen Kureyş aşiretinin bir kısmı orta Anadolu'ya giderken, bir kısmı da Tunceli/Mazgirt civarında kalmıştır. Sözlü anlatılara göre Kureyş, aşiretiyle birlikte Anadolu'ya geldiğinde ilk gençlik yıllarındadır. Yani 16-17 yaşlarındadır. Alaeddin Keykubad ile karşılaştığında ise otuza yaklaşmıştır. Bu yörede iken, burada bulunan bir kayayı oyarak içinde yaşamaya, çile çekmeye başlar. Halk arasında bu sebepten bu kayaya *Çilekeş* denmiştir. Ancak yöre ağzında *Çelekas* olarak telaffuz edilmektedir. Burada hayatını sürdüren Kureyş'in gösterdiği kerametler, yöre insanının dikkatini çeker. Bu sıralarda, Doğu Seferi'ne ⁷ çıkan Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı Alaeddin Keykubad, Tunceli/Mazgirt ile Elazığ sınırında bulunan Peri Suyu kıyısındaki Bağın Kalesi'ne gelir. Halkın bu derviş hakkındaki söylentilerini işitir. Yine kale komutanının da dervişini sihir yapmakla suçlaması üzerine; Alaeddin Keykubad, Kureyş'i yanına çağırır. Anlatılanlara göre bu sırada mevsimlerden kıştır. Kureyş, Alaeddin Keykubad'ın yanına gitmeden önce elindeki asasıyla nehre vurup, nehri, içinde salatalık, kavun, karpuz ve üzüm olan yeşil bir bostana çevirir. Kış ayında, bu bostandan kopardığı yaz meyve ve sebzeleri ile hükümdarın yanına gider. Alaeddin Keykubad, Kureyş ile görüşüp ona: *Biz senin sihirle uğraşan biri olduğunı duyduk. Sen kimsin?* diye sorar. O da: *Ben sihirle uğraşmıyorum. Ben Peygamber evladiyim, Ehl-i Beyt soyundan geliyorum.* diye cevap verir. Fakat hükümdar, dervişin gösterdiği bu keramete ve onun Peygamber soyundan geldiğine inanmaz. Bir süre sonra Kureyş, hükümdar nehirde kayıkla giderken, sırtındaki hırkasını çıkarıp nehre serer ve onun üzerinde hükümdarın kayığının yanında gider. Ancak Alaeddin Keykubad bu keramete de inanmaz ve sihir gözüyle bakar. Son olarak dervişini ateşle sınamaya karar verir. O'na: *Bir fırın yakacağım. Sen de içine gireceksin. Bakalım gerçekten Peygamber soyundan mı geliyorsun. Eğer bu soydan değilsen yanarsın. Kabul ediyor musun?* der. Kureyş kabul eder ve fırını yakarlar. Kureyş, fırına girerken o sırada Alaeddin Keykubad'ın yanında duran adamlarından Mehmed/Muhammed adındaki çuhadarı, fırının içinde yaşananları anlatsın diye, zorla elinden tutup fırına girer. Rivayete göre, uzun bir süre geçtikten sonra, Kureyş ve çuhadar fırından çıkarlar. Bakarlar ki, hem Alaeddin Keykubad'ın adamı Mehmed'in, hem de Kureyş'in üzerine kırağı yağmış.⁸ Bunun üzerine çuhadara sorarlar: *Fırının içinde ne oldu da bu hale geldiniz?* O da: *Biz içeri girer girmez her yer buz oldu. Ben dervişini görmedim. İçeride sadece beyaz bir kartal vardı, onu gördüm.* der.

Yaşanan bu olay üzerine çuhadar Mehmed, Kureyş'in yanında kalmak, onun talibi olmak için Alaeddin Keykubad'dan izin ister. O da verir. Kureyş de kendisine gönülden bağlanan bu adama el/keramet verir. Bundan sonra bu kişi de artık keramet sahibi olur ve kendisine, üzerine kırağı yağmış halde fırından çıktığı için Derviş-i Gevr (*gevr*: beyaza yakın) derler. Bu ocak mensupları bugün çoğunlukla Tunceli'nin Tirkele denilen köyünde yaşamaktadır. Bir kısmı da Muş/Varto'da yerleşiktir.⁹ Alaeddin Keykubad Kureyş'in bu kerametini görünce, onun söylediklerine inanır ve Kureyş'te bulunan "şecere"yi onaylar.¹⁰ Böylece onun Peygamber soyu olduğunu da kabul etmiş olur.

Yukarıda sözlü rivayetlere dayanarak aktarılan bu olay, yukarıda sözü geçen ve bugün mevcut olan "şecere" kopyalarında da yazılı olarak bulunmaktadır. Ancak "şecere"de Alaeddin Keykubad ismi yerine Sultan Murad Han, Bağın yerine de Bağdad ismi geçmekte ve olayın tarihi de daha ileri bir tarih olarak geçmektedir. Bunun sebebi, "şecere" padişaha götürüldüğü vakit, sözlü olarak aktarılan olayların, şahitler veya yazıcılar tarafından bazı yer ve kişi isimlerinin ve tarihlerin karıştırılmasından kaynaklanmış olmalıdır. Mesela Bağın Kalesi Bağdad olarak algılanıp, olay IV. Murad'a bağlanmış olabilir. Çünkü "şecere"ye sonradan yazıcılar tarafından eklenen bilgilerde bazı padişahların hüküm sürdükleri tarihlerde dahi hatalar yapıldığı görülmektedir.

Her ne kadar "şecere"de anlatılan bu olayda Alaeddin Keykubad ismi geçmiyorsa da, yine "şecere"nin başka sayfalarında kendisinden şu şekilde bahsedilmektedir.

Bu şecere-i mübareke Sultan Alaaddin'den II. Sultan Selim'e kadar bütün sultanlar tarafından imzalanmıştır (III. Ahmet'in Tuğrasını Taşıyan Şecere, 10 Kasım 1721).

⁷ Alaeddin Keykubad'ın Doğu Seferi ile ilgili geniş bilgi için bkz. Uyumaz, 2003, s.38-67.

⁸ Bazı sözlü anlatılarda hükümdarın adamının kül ve toz içinde kaldığı söylenirse de, buz tutmuş bir fırından üzerlerine kırağı yağarak çıkmaları daha mantıklıdır. Bu olayda ateş ve buz tezathığı ile keramet gösterilmiştir.

⁹ Muş/Varto'da yaşayan ocak mensupları hakkında geniş bilgi için bkz. Aytas, 2010.

¹⁰ Sinan Boztepe, Alaeddin Keykubad'ın "şecere"yi 1250 yılında onayladığını yazsa da (bkz. Sinan Boztepe, 2012, s.13) bu tarihte, Anadolu Selçuklu tahtında 1237 yılında vefat eden I. Alaeddin Keykubad yoktur. Üç kardeşin hükümdarlığı vardır. Rükneddin Kılıç Arslan, İzzeddin Keykavus ve ismen hükümdar olan II. Alaeddin Keykubad. Bunlar 1249'da başa geçerse de, 1257 tarihinde İzzeddin Keykavus tek başına hükümdar olur. Bkz. Uzunçarşılı, 2003, s.12-13.

Teâla ve'l-melâiketi ve ve'n-nâsi ecma'în ve her birerleri hadise ve kadimededen müberrâ oldukları ceddimiz Sultan Murad'dan ta sultan ibtidası sultan Alaaddin ve Sultan Orhan Hazretlerinden bu ana kadar silsile-i mezbure ma'lum ve ma'ruf olub külliyyâtı her nerede olursa serbeste eyledüğümüz ve bizden sonra silsile-i mezbure izzet ve hürmet idesiz. (I. Mahmud'un Tuğrasını Taşıyan Şecere, Eylül/Ekim 1747).

Bu ifadelerde de görüldüğü üzere “şecere”yi ilk gören hükümdar Alaeddin Keykubad’dır. Yine halk arasında da “tarihi ateş hadisesi”nin Kureyş ile Sultan Alaeddin arasında geçtiği anlatıla gelmiştir. Bu sebepten sonradan “şecere”ye yazılan olayların eksik ve hatalı olduğu açıktır. Bu bağlamda “şecere”yi ilk olarak onaylayan Alaeddin Keykubad’ın, dervişten yani Kureyş’ten keramet göstermesini isteyen ilk hükümdar olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca sözlü kaynaklara göre, bu olayın yalnız bir kez yaşandığı ve onda da Kureyş’in fırına atıldığı göz önüne alırsak, daha sonraki hükümdarların “şecere”de Alaeddin Keykubad’ın mührünü görüp, keramet olayını da dinleyince, gelen dervişten keramet isteme gereği duymadan “şecere”yi mühürledikleri tezi daha mantıklıdır. Bunun yanında Gazi Sultan Murad Han’ın, Seyyid Şeyh Mahmud’un kerametlerini gördüğü şeklindeki ifade (I. Mahmud’un Tuğrasını Taşıyan Şecere, Eylül/Ekim 1747) ise o devirde yaşamış ve bu soydan gelen bir dervişin, duruma göre kendi isteği ile gösterdiği bir keramet olmalıdır.

Konumuza geri dönecek olursak, Alaeddin Keykubad, Kureyş’in bu kerametine şahit olduktan sonra, onun Peygamber soyu olduğunu kabul eder ve Kureyş’te bulunan asıl yani ceylan derisine yazılmış olan “şecere”yi onaylar. Ona, nereye isterse yerleşebileceğini söyler. Kureyş de: *Benim bir asam var, onu atacağım, nereye düşerse oraya yerleşeceğim*¹¹ der. Hükümdar da kabul eder. Bunun üzerine Kureyş yeni bir keramet göstererek, Mazgirt’ten asasını atar, bu asa Nazımiye’deki, bugünkü adıyla Kureyş (Zeve) köyüne düşer.¹² Yanındaki akrabaları ve talipleriyle birlikte gelip buraya yerleşir ve burayı mekân tutar. Kureyş’in bu kerametleri etrafta duyulmaya başlanınca, diğer aşiretler de gelip kendisine talip olurlar. Bağlanan aşiret sayısı 12’dir (I. Mahmud’un Tuğrasını Taşıyan Şecere, Eylül/Ekim 1747). Yine sözlü anlatılara göre bu aşiretlerin hepsi Alevi Türkler değildi. İçlerinde birkaç Sünni Türk aşiret ile bir tane de Kürt aşiret bulunuyordu. Bunların Kureyş’e bağlanmaları sadece Kureyş’in Peygamber soyundan gelmesi ve gösterdiği kerametlerle olmamıştır. Aynı zamanda, Kureyş’in o döneme göre ileri olan fikirleri yüzünden de, yani insanların eşit olduğu, köleliğin Hak katında günah olduğu, kadın ve erkeğin birbirlerine üstün olmadığı gibi fikirleri nedeniyle de gelip ona bağlanmışlardır.

Nazımiye/Zeve köyüne yerleşen Kureyş’in buradaki hayatı ile ilgili bilgiler “şecere”de yer almamaktadır. Bunlar tamamen sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarıla gelen bilgilerdir. Bu anlatılarda temel hikaye aynı olsa da, yan olaylarda bazı farklılıklar mevcuttur. Bu anlatılara göre, Kureyş Zeve’ye akrabaları ve talipleri ile birlikte gelip yerleştikten sonra kendi aşiretinden yani Seyyid soyundan gelen bir kızla evlenir.¹³ Ancak doğan bütün çocukları ölür. Bu nedenle “ham aşiret”¹⁴ olarak adlandırılan Lolan Aşireti’nden bir kızla evlenir. Böylelikle çocukları yaşar. Halk arasında bu hikâyeden bahsedilirken “baba oğlu görmemiş, oğul babayı görmemiş” şeklinde bir ifade kullanılır ve bu ölümlerin mezarlığa getirildiğinde ya 2 beyaz kurt ya da 2 beyaz kartalın¹⁵ bunları alıp götürdüğü ve mezarlarının da olmadığı anlatılır. Ancak, ölümleri alıp götürmenin kartaldan ziyade kurt olduğu ve bu kurdun da gerçek bir hayvandan ziyade, bu kılığa girmiş bir *melek*, yöredeki deyişle *meleke* olduğu da rivayet edilir. Nitekim Tunceli’de, ölümlerin getirildiği bu yere “Verg-î Kuresu” (Kureyşanlıların kurdu) denmektedir.

Fakat bu olay herhalde daha sonra yaşanmış olmalıdır. Çünkü Kureyş ile ilgili anlatılarda, sadece Kureyş’in çocukları ölür. Yani çocuklar büyüyüp, evlat sahibi olunca ölmezler.

¹¹ Bazı anlatılara göre de, o anda ocakta yanan bir odunu tutup atmıştır.

¹² Bugün bu asanın yerinde büyük bir kavak ağacı bulunmaktadır ve buna “kavağ-ı dozen” denmektedir.

¹³ Bazı sözlü rivayetlere göre bu kız, Abdal Musa’nın kızı veya kız kardeşidir. Ancak, Abdal Musa’nın yaşadığı döneme bakıldığında bu biraz zor görünmektedir. Çünkü Aşıkpaşazâde, Abdal Musa’nın Orhan devrinde (1324-1362) savaflara girdiğini yazmaktadır. Bkz. *Aşıkpaşazâde Tarihi (Tevârih-i Âl-i Osman)*, Matba-i Âmire, İstanbul, 1332, s.204-206. Bundan başka Uzunçarşılı da eserinde şunları yazmıştır; “*Orhan Bey’in maiyyetinde muhtelif savaflara iştirak etmiş olan Geyikli Baba, Abdal Musa, Abdal Murad ve Duğlu Baba ve emsali babalar, sonradan adını Bektaşiliğe çeviren Babâtî tarikatine mensup Alperenlerden idiler.*” Bkz. Uzunçarşılı, 2003, s.531.

¹⁴ Tunceli’de, *seyyid* olmayan aşiretler için kullanılan bir tabirdir.

¹⁵ Tunceli’de kartal (yörede kartala *heli* denir) öldürmek büyük günah sayılır. Bunun sebebi Kureyş’in yanan fırına girdiğinde beyaz bir kartal olması olabilir.

Sözlü anlatılarda kaç tane çocuğu olduğu hakkında görüş birliği olmasa da, çoğunlukla yedi oğlu iki kızı olduğu söylenmektedir. Oğullarının isimleri, Mahmud (Şih)¹⁶, Hüseyin, Ali, Kali, Mevali, Kud¹⁷ ve Haydar¹⁸ iken, kızlarının ismi ise Haskar ve Zel (Jel)'dir.

Kureyş'in Nazımiye/Zeve'deki hayatıyla ilgili olarak oğlu Haydar (o sırada 15-16 yaşlarındadır), Baba Mansur ve Seyyid Savun/Sabun ile yaşadığı birkaç mucizevi rivayet de mevcuttur.¹⁹ Bu rivayetlerde bu üç dervişin nasıl birbirlerinin Pirleri ve Mürşitleri oldukları anlatılmaktadır. Nitekim o tarihten bugüne Kureyşanlıların *pirleri* Baba Mansurlular, Baba Mansurluların *pirleri* Seyyidanlar (Seydisler/Seydolar)²⁰, Seyyidanların *pirleri* de Kureyşanlılar kabul edilmiştir. Bu üç veli aynı zamanda birbirine *Mürşit* (*pirin piri*) de gelmektedir. Yani Kureyş'in *mürşidi* Seyyid Savun, Seyyid Savun'un *mürşidi* Baba Mansur, Baba Mansur'un *mürşidi* de Kureyş'tir. Bunun sebebi, herkesin birbirine muhtaç olduğu, kimsenin yalnız yaşayamayacağı, herkesin eşit olduğu gerçeğine dayanmaktadır. Yani bir kimse ne kadar güçlü olursa olsun, yine birine ihtiyacı vardır. Bir veli ne kadar sır-keramet sahibi olursa olsun, yine sadık, danışabileceği bir dosta ihtiyacı vardır. Burada öne çıkarılan, yalnızlığın Allaha mahsus olduğu ve Allah'ın yarattığı herkesin de eşit olduğu ilkesidir. Bu sebepten *pir* mevkiinde olanlar da kendilerine *pir* seçerek, insanlara bu konuda mesaj vermek istemişlerdir.

Bugün Kureyş'in türbesi Nazımiye/Zeve'de değil, Gaziantep/Yavuzeli/Yukarı Kayabaşı köyü yakınındaki Zırar mevkiinde bulunmaktadır. Zeve'de sadece mekân bulunmaktadır. Bunun da sebebi Kureyş'in burayı terk etmiş olmasıdır. Söylencelere göre, Kureyş Zeve'de iken yapılan bir şeye kızar ve buradan talipleriyle birlikte gider. Giderken de: “*Buranın keremeti bunlardan olsun.*” diyerek, asalarını ve eldivenini bırakır. Fakat bu asalar bugün mekânda mevcut değildir. Mekânda sadece eldiveni bulunmaktadır. Bu da *ocağa* nezaret eden ailededir. Asalar ise Kureyş'in çocuklarıyla başka yerlere gitmiştir.

Kureyş'in Zeve'den göç ettikten sonraki hayatı hakkındaki bilgileri de yine çoğunlukla sözlü anlatılardan öğreniyoruz. Bu rivayetlerde, Kureyş'in çok sayıdaki talip ve dervişlerle birlikte Zeve'den ayrıldıktan sonra ilk olarak Anadolu'daki dergâhları gezdiği ve bu seyahati sırasında Hacı Bektaş Veli'nin de yanına gittiği anlatılmaktadır. Bu mantıklı bir bilgidir. Çünkü keramet sahibi bir dervişin gezdiği yerlerdeki diğer dervişlere ve dergâhlara uğramaması düşünülemez. Yine sözlü kaynaklara göre Kureyş, talipleriyle birlikte sadece Anadolu'daki dergâhları değil, Anadolu dışındaki dergâhları da ziyaret etmiştir. Anadolu'dan başka Halep'e oradan Mısır'a, Tunus'a kadar gitmiştir. Bu sebepten bugün, neredeyse her yazılı ve sözlü anlatıda Mısır'a uğrayıp oradan Anadolu'ya geldiği hakkında bilgiler mevcuttur. Yine yukarıda bahsettiğimiz üzere, Kureyş'in hayatı hakkındaki kafa karışıklığı da büyük ihtimalle, Kureyş'in Dersim'den talipleriyle birlikte ayrıldıktan sonra, pek çok yere gitmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Sözlü kaynaklara göre, 100 yaşından fazla yaşamış olan Kureyş (Alaeddin Keykubad ile karşılaştığı yaş göz önüne alınırsa, 1300'den hemen sonra vefat etmiş olmalı), Tunceli'den ayrıldıktan sonra Anadolu'yu gezerken, Konya'ya da, dergâhları ziyaret etmek için uğrar. Bu sırada Konya taraflarında elindeki Peygamber Şeceresi'nin aslını yani ceylan derisine yazılmış olanı, zamanın hükümdarı hile ile alır. Bunun üzerine çok etkîlenen Kureyş, asasını yere vurarak şunları söyler:

Benim soyum hastır. Senin sözün, senin yüreğin sendedir. Dertten derde kalasın. Kıyamette döneceğim.

Yine bu sözlü anlatıya göre, "şecere"nin aslı bu hükümdar ailesinde yaklaşık bir asır kalır ve sonra da kaybolur. “Şecere”ye el koyan hükümdar ise bir süre sonra hastalık kapar ve sonra da çok kötü bir şekilde ölür.

¹⁶ Kureyş'in, bir oğluna babasının ismini verdiği söyleniyor. Bu oğulun keremeti çok olduğu için de ona "Şih" demişler. Bugün Kureyşanlılar içinde Şih/Şihu olarak anılan koldur. Nitekim yine bugün Tunceli'de "Şih" adını en çok Kureyşanlılar kullanır.

¹⁷ Bu çocuk ayağından kötürüm olduğu için, kendisine "kud" lakabı verilmiş, (*kud: kötürüm*). Bugün "Kudan" adındaki koldur. Türkçe'de de *kût*: bacaksız, ayağı olmayan anlamına gelmektedir.

¹⁸ Kureyş'in genç yaşta sır olan ve bugün Tunceli'nin en yüksek dağlarından (Düzgün Baba Dağı) birine adını veren oğludur. Halk arasında çoğunlukla genç yaşta sır olduğu söylene de, gerçekte ilk olarak bu dağdaki bir mağarada çile doldurmuş, sonra sır olmuştur. Bu süreçte insanlarla ilişki kurmadığı için, genç yaşta sır oldu, denmektedir.

¹⁹ Bu konuda görüşme yapılan kişiler şunlardır: Hasan Taş, Haskar Taş, Memed Akyüz, Celal Abbas Şahin, Hıdır Demircan.

²⁰ Seyidanlar ocağı hakkında geniş bilgi için bkz. Küçük, 2013.

Tarihi bilgiler yukarıda aktarılan sözlü anlatılara uygulanacak olunursa, Kureyş'in görüştüğü söylenen Anadolu Selçuklu Hükümdarı, II. İzzeddin Keykavus veya IV. Rükneddin Kılıçarslan olabilir. Bunlardan Keykavus 1257-1261/62 arası Konya'da tahta iken, Kılıçarslan ise ancak 1261/62-1264/66 arası Konya'daki tahta tek başına oturmuştur.²¹ 1255'ten (aşağıda bu tarih ile ilgili ayrıntılı bilgi verilecektir) sonra Dersim'den çıkan Kureyş'in ilk olarak orta Anadolu'ya gittiğini farz edersek ki bu dönemde burada büyük dergâh sahibi Hacı Bektaş Veli bulunuyordu, bu sebepten görüştüğü hükümdarın II. İzzeddin Keykavus olması muhtemeldir.

Kureyş'in en son geldiği ve yaşadığı yer, türbesinin de bulunduğu Gaziantep/Yukarı Kayabaşı köyüdür. Burada iken bir oğlu daha olmuştur ve buradaki soy da bu oğuldan gelmektedir. Günümüzde hem Adıyaman Kındıralı köyünde hem de Gaziantep'in Yavuzeli İlçesi Yukarı Kayabaşı köyünde Kureyş'in soyundan gelen aileler yaşamaktadır. Kureyş'in buradaki hayatıyla ilgili bilgiler, çok olmasa da, yine sözlü kaynaklarca aktarılmıştır. Bununla birlikte 1543 tarihinde Gaziantep'te yapılan bir tahrirde Kureş/Kureyş adlı bir mescit olduğu görülmektedir.²² Ancak bunun oradaki Kureyşanlılarla bir bağı var mı, belli değildir. Kureyş'in türbesi Yukarı Kayabaşı köyüne yakın Zıralı/Zırar mevkiindedir. Oğlu Sadır Kureyş'in türbesi ise Zırar'a yakın mesafedeki Bülbül köyündedir.

Akşehir'de türbesi olan Seyyid Mahmud Hayrani ise kaynaklarda 13. asrın velileri arasında gösterilmektedir. H.667 (M.1268-1269) tarihinde vefat eden Seyyid Mahmud Hayrani'nin doğum tarihi ile ilgili yazılı kaynaklarda herhangi bir bilgi yoktur. Konya'da bir süre Mevlana'nın yanında kalmıştır ki Seyyid Mahmud Hayrani'nin sandukasına da Hz. Mevlana'dan beyitler yazılmıştır. Devrin önde gelen âlimlerinden dersler almıştır. Daha sonra Akşehir'e yerleşmiş ve buradaki medreselerde (Kadı İzzeddin, Emir Yavi) müderrislik yapmıştır. Öğrencilerinden birinin de Nasrettin Hoca olduğu söylenir. Kendi adına H.655 (1257-1258) tarihinde bir vakfiye kurulmuştur (Köprülü, 2009: 245).²³ Türbe yapılmadan önce bu alanda mescit, zaviye ve bir hamamın olduğu söyleniyorsa da, bugün sadece mescit kalmıştır. H.621 (1224) tarihinde Ferruhsah tarafından inşası bitirilen bu mescidin altında bulunan ve tavanı oldukça alçak ve kümbet şeklindeki oda ise bazılarına göre cenaze evi, bazılarına göre de Seyyid Mahmud Hayrani'nin çile çıkardığı yermiş. Yine bazı anlatılara göre de Timurlenk, Ankara Savaşı'nda (1402) esir düşen Yıldırım Bayezid'i burada tutmuştur. Seyyid Mahmud Hayrani vefat edince de kendisi için, bugün mevcut olan türbe yaptırılmıştır. Türbedeki kitabelere göre Ahmed bin Mesud (öl. H. 649/1251-1252) adında bir kardeşi ve Mehmed, Muhyiddin ve Necmeddin²⁴ isminde üç oğlu vardır. Bu sebepten bazıları türbenin inşa tarihinin Seyyid Mahmud Hayrani'nin ölüm tarihi olan 1268-69'dan daha önce olduğunu, çünkü önce ölen kardeşinin sandukasının da burada olduğunu söylemektedirler (Demiralp, 2009: 68). Fakat burada tanınan kişi Seyyid Mahmud Hayrani olduğu için büyük olasılıkla kardeşinin naaşı ya buraya taşınmış ya da zaten orada imiş ve yanına Seyyid Mahmud Hayrani gömüldükten sonra üzerine türbe yapılmıştır.

Bektâşi menakıplarında Seyyid Mahmud Hayrani, hem Bektâşi hem de Sarı Saltık'ın müşidi olarak gösterilirken, Bektâşi olmayan eserlerde ise Hz. Mevlana hayranı olarak gösterilmiştir. Velayetnâme'de Hünkâr ile görüştüğü ve onun emriyle Akşehir'e gönderildiği yazarken (*Velâyetnâme*, Şevval 1225: 61-62 (71 nolu menkıbe), Saltıknâme'de, Sarı Saltık'ın müşidi olarak gösterilir (Bayar, 1992). Eflâki'de ise Mevlana hayranı olarak verilir.²⁵

²¹ Bu hükümdarlar hakkında geniş bilgi için bkz. Uzunçarşılı, 2003, s.11-17; Sevim ve Merçil, 1995, s.476-480.

²² 373 Numaralı 'Aynât Livâsı Mufassal Tahrir Defteri (950/1543), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2000, s.21.

²³ Arşiv kaynaklarına baktığımızda ise 1530'da Akşehir'de hâlâ, Seydi Mahmud Hayran mahallesi ve zaviyesi olduğu görülmektedir. Bkz. 387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937/1530)-I, s.70-74. Yine bu vakıf ile ilgili H.1135/1722-23 tarihli iki belgede, Şeyh İbrahim adlı bir zat, Seyyid Mahmud Hayran Vakfı tevliyetinin daimi olarak kendisine verilmesini istemiş ve isteği olumlu karşılanmıştır. Bkz. BOA, İE.EV. (İbnülemin Vakfı), 38/4359; 39/4509.

²⁴ 1530'da Akşehir'de Necmeddin Çelebi bin Seyyid Mahmud adına bir mescid kaydı da görülmektedir. Bkz. 387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937/1530)-I, s.78.

²⁵ "Akşehirli şeyh Sinaneddin-i Külâhdüz (Tanrı onun nefsinin iyi etsin) birçok seyahatlerden sonra dönüp Mevlana'ya geldi. Mevlana: 'Bu seyahatlerinde hiçbir (Tanrı) erine ulaştın mı? Seyyid Mahmud'u ne halde buldun? Ne ile meşguldür?' diye sordu. Şeyh Sinan baş koyup: 'Onu, tüyleri birbirine karışmış bir tilki gibi bir köşede oturmuş ve sizin âleminize karşı tamamiyle gözlerini kapamış bir halde buldum' dedi. Mevlana gülümsedi, fakat bir şey söylemedi. Şeyh Sinan, Akşehir'e döndüğünde Seyyid Mahmud'u çarşıda uyumuş gördü. Seyyid Mahmud gözünü açıp: 'Ey Şeyh Sinaneddin! Eğer biz başların başı ve hür insanların reislerinin sultanı zamanında bir tilki olursak canımıza minnet' diye bağırdı." Bkz. Ahmet Eflâki, 1966, 26-27.

Ayrıca Seyyid Mahmud Hayrani'nin hayatı ve türbesi ile ilgili geniş bilgi için bkz. Bayar, 1992; Bozer, 1992, s.116-124; Ertürk, 2011, s.213-214, 240.

Kureyş ile Seyyid Mahmud Hayrani arasındaki yakınlık tartışmalarına gelecek olursak, bazılarının göre Kureyş, Seyyid Mahmud Hayrani'nin kendisi, oğlu veya torunudur. Ya da bunun tam tersi olarak Seyyid Mahmud Hayrani Kureyş'in soyundan gelmektedir. Kimine göre de aralarındaki yakınlık derecesi sadece aynı aşiret mensubu olmalarıyla sınırlıdır. Aşağıda bu anlatılar ve bunların analizleri yer almaktadır.

İlk olarak, Kureyş'in aynı zamanda Seyyid Mahmud Hayrani olduğu anlatısı (Yalçın ve Yılmaz, 2017) ile ilgili şunları söyleyebiliriz.

Bu anlatının içeriği irdelendiğinde, Seyyid Mahmud Hayrani'nin hayatı ile Kureyş'in hayatı arasında, tarihler açısından bir uyumsuzluk ortaya çıkmaktadır. Çünkü Kureyş'in, Alaaddin Keykubad ile görüşme yılı yaklaşık 1228 sonu ile 1229 başıdır.²⁶ Kureyş bu sırada, yukarıda verildiği üzere, ancak otuza yakındır. Bu tarihten hemen sonra Mazgirt'ten gidip Nazımiye/Zeve köyüne yerleşir. Yaptığımız görüşmelerdeki anlatılara göre ilk çocukları hep ölür. Bu yüzden ikinci kez evlenir ve bu evlilikten doğan çocukları (7 erkek, 2 kız) yaşar. Bu bilgiye dayanarak ikinci evliliğinin en azından beş yıl sonra olduğu söylenebilir. Böylelikle tarih en erken 1235 civarındadır. İkinci evliliğinden doğan oğullarından biri olan Şah Haydar'ın gençken babası ile yaşadığı ve günümüzde hâlâ anlatılan bir rivayet de mevcuttur. Buna göre Kureyş en azından bu köyde 20 yıla yakın kalmıştır. Ancak oğlu Şah Haydar'ın çocukları içinde kaçınıcı sırada olduğunu bilmiyoruz. Birinci olduğunu varsaysak bile, Kureyş, Dersim'den en erken 1255 civarında ayrılmıştır. Yine Seyyid Mahmud Hayrani'nin H.667/1268-69'da öldüğünü ve Konya'da uzun yıllar eğitim alıp, ilimle uğraştığını ve sonra Akşehir'e gittiğini biliyoruz. Daha da önemlisi, Kureyş'in en erken Zeve'den ayrılmış olabileceği tarihlerde, yukarıda bahsedildiği üzere Seyyid Mahmud Hayrani adına 1257'de bir vakfiye kurulmuş olmasıdır. Bu durumda Kureyş'in, Seyyid Mahmud Hayrani'nin kendisi olma ihtimali yoktur. Ayrıca güçlü sözlü anlatılara göre Kureyş'in babasının ismi Mahmud iken, yukarıda verildiği üzere Seyyid Mahmud Hayrani'nin babasının ismi ise Mesud'dur.

Bir anlatıya (*Görüşme*, Celal Abbas Şahin, 13 Haziran 2015) göre de Seyyid Mahmud Hayrani, Kureyş'in babasıdır.

Buna göre, 1150 yıllarında Horasan'dan çıkarak önce Adıyaman'a, sonra oğlu Kureyş ile birlikte Tunceli/Nazımiye'ye göçmüştür. Bu bilgilere göre, Seyyid Mahmud Hayrani'nin 1150'de Adıyaman'a gelmesi, burada çocuklarının olması, sonra oğlu Kureyş ile Tunceli/Nazımiye'ye göçmesi (Bu hikâyede Mazgirt'te Alaaddin Keykubad ile 1228'lerde yaşanan hadiseler ve sonra Nazımiye'ye göç etme hikâyesi unutulmuştur.) ve burada oğlunu evlendirmesi, sonra Konya'ya gidip ilim tahsil etmesi, oradan da Akşehir'e gitmesi ve orada da uzun yıllar ilimle uğraşması, bu arada Akşehir'de çocuklarının olması ve 1268 tarihinde de vefat etmesi biraz zor görünmektedir. Çünkü 1150 tarihinde Adıyaman'a gelen bu zatın ki Horasan'dan çıktıktan sonra Mısır'a da uğradığı söylenmektedir, en azından 20-25 yaşlarında olduğunu farz edersek, doğum tarihi de yaklaşık 1125-1130 olmalıdır. Bu hesaba göre Seyyid Mahmud Hayrani en erken 138 yaşında vefat etmiştir. Kaldı ki sandukasındaki bilgilere göre babasının ismi Mesud'dur ve bunun Selçuklu paşalarından olduğu söylenmektedir. Bu sebepten Horasan'dan Mısır'a, oradan Adıyaman'a oradan da Dersim'e göçen bir zatın babasının ne zaman Selçuklu'da "paşa" olduğu da ayrı bir sorudur.

Başka bir anlatıda (*Görüşme*, Kureyşan Zülfikar Dedeoğlu, 25 Haziran 2015; Kaya, 2010: 151-153) yine yukarıdaki gibi, Seyyid Mahmud Hayrani'nin, Kureyş'in babası olduğu ileri sürülmektedir. Ancak bu sefer ilk olarak Nazımiye'ye geldiği, daha sonra Alaaddin Keykubad'ın isteğiyle Konya/Akşehir'e gittiği, orada ulema olarak görev yaptığı ve oğlu Kureyş'in ise sonradan Nazımiye/Zeve'den Gaziantep'e göç ettiği söylenmektedir. Burada ilginç olan, 1228'lerde Alaaddin Keykubad ile karşılaşan ve keramet gösteren Kureyş iken, neden babası tek başına Konya'ya gönderilmiştir, bu durum, belli değildir. Ayrıca uzun yıllar âlimlerden ders aldığı ve sonra da medreselerde eğitim verdiği bilinen Seyyid Mahmud Hayrani, eğer 1228'lerde Kureyş'in babası olarak Tunceli'de ise ne zaman Konya'ya gidip ileri yaşında

²⁶ Alaaddin Keykubad, 1228 yılının sonunda önce Erzincan'ı, 10 Kasım 1228 tarihinde de Kemah'ı alır. Sonra da Erzurum üzerine yürümek ister; ancak Ahlat askerlerinin Erzurum'a yardıma geldiklerini duyunca seferden vazgeçer, sonra memleketine geri döner. 19 Eylül 1234 tarihinde ise Harput Kalesi'ni teslim alır ve kış geçirmek için Antalya'ya gider. Bkz. Uyumaz, 2003, s.44, 65, 77. Bu bilgilerden hareketle, Sultan Alaaddin Keykubad'ın Bağin Kalesi'nde bulunduğu tarih, 1228 yılının sonu olmalıdır. Çünkü Erzincan ve Kemah'ı aldıktan sonra Erzurum'u da almak istemiş ve bu sebeple burada sefer hazırlığı yapmak için bir müddet beklemiştir.

yıllarca bu eğitimleri aldı ve kendisi de medreselerde ders vermeye başladı ve adına 1257'de vakfiye kuruldu?

Diğer bir anlatıda (Aytaş, 2010: 190); bu kez Seyyid Mahmud Hayrani, Kureyş'in oğlu olarak gösterilmiştir.

Buna göre Kureyş'in oğlu Seyyid Mahmud Hayrani, 1240 yılında Baba İshak (Babaîler) İsyanı bitince, Dersim'e sığınmış ve burada 7 yıl saklanmıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere Nazımiye'ye en erken 1230'ların başında göç eden ve ilk evliliğinden doğan çocukları ölen ve ikinci bir evlilik yapan Kureyş'in çocukları 1240 yılında en fazla 4-5 yaşlarında olmalıdır. Doğal olarak bu yaşlarında herhangi bir olaya karışmaları da mümkün değildir.

Başka bir anlatıya (Görgü, 2004: 8-9) göre de, Seyyid Mahmud Hayrani, Kureyş'in torunudur.

Son olarak diğer bir anlatıda (*Görüşme*, Hasan Taş, 12 Haziran 2014) ise yukarıdakilerden tamamen farklı bilgiler verilmektedir.

Bu anlatıya göre, Seyyid Mahmud Hayrani ile Kureyş (Seyyid Mahmud-ı Kebir) aynı kişiler değildir. Seyyid Mahmud Hayrani de Kureyş gibi, 13. asrın başında Kirmanşah'tan Dersim yöresine gelen Kureyş aşireti mensubu bir seyyiddir ve o sırada yine Kureyş ile yaklaşık aynı yaşadadır. Yani 16-17 yaşlarındadır. Ailesi ile beraber aşiretin bir kısmıyla Konya taraflarına gitmiş ve orada kalmıştır. Çünkü Dersim yöresi hem kalabalık bir aşireti, hem de sanat ve ilimle uğraşan üyeleri barındıracak bir yapıya sahip değildi. Nitekim bu bölgeye ait Osmanlı Arşiv belgelerinde de Kureyş ismi, hem yer ismi hem de Kureyş Cemaati olarak daha sonraki asırlarda çokça geçmektedir. Yine bu sözlü anlatıdaki bilgilere göre Seyyid Mahmud Hayrani'nin doğum tarihi 1200'ün başlarına denk gelmektedir.

Bütün bu anlatılara baktığımızda, 13. asrın ilk yarısında (1228) Alaeddin Keykubad ile görüşmüş olan ve henüz evlenmemiş ve çocukları olmamış Kureyş'in, 1268'de Akşehir'de vefat eden Seyyid Mahmud Hayrani'nin kendisi, babası veya dedesi, ya da tam tersi oğlu olma ihtimali mümkün değildir. Kaldı ki Seyyid Mahmud Hayrani'nin türbesinde baba ismi Mesud yazmaktadır. Torunu olma ihtimali ise tarihi verilere aykırıdır. Çünkü verilen tarihlere göre en azından 1230'da evlenmiş olan ve ilk çocukları ölen Kureyş'in, bu sebepten ikinci bir evlilik yaptığı ve bu çocuklarının da yaşadığı bilinmektedir. Buna göre, en büyük oğlunun (ilk çocuğu kız da olabilir) en erken 1235 doğumlu olması gerekir. O halde bu büyük oğlunun çocuğu da en erken 1250'den sonra dünyaya gelmiş olur. Eğer bu torun Seyyid Mahmud Hayrani ise Konya'da ilim gören, Akşehir'de öğrenci yetiştiren, adına 1257'de vakfiye kurulan ve burada yaşarken 1268'de olgun yaşta vefat eden ve adı Seyyid Mahmud Hayrani olan derviş kimdir?

Ek olarak, Kureyş ve Seyyid Mahmud Hayrani'nin aynı kişi ya da oğul/torun olduklarıyla ilgili iddiaların aksine, mevcut “şecere”nin hiçbir sayfasında da, Mahmud Hayrani ismi geçmemektedir. Sadece Seyyid Mahmud ismi geçmektedir. Buradan hareketle, “şecere”nin bir kopyasını İstanbul'a padişaha mühürletmek için götürülen ve o nesilden gelen bir seyyidin, Seyyid Mahmud-ı Kebir (Kureyş) ile Mevlana'yla yakınlığı bilinen (Eflaki,1966: 26-27), Akşehir'deki mescitte yıllarca öğrenci yetiştirmiş bir alim olan, ki öğrencilerinden birinin de Nasrettin Hoca olduğu söylenir, daha sağlığında 1257 tarihinde adına vakfiye yaptırılan ve vefatında da kendisine devrin mimarisinde bir türbe inşa ettirilen Seyyid Mahmud Hayrani'nin aynı kişiler olduğunu bilmemesi mümkün olabilir mi? Eğer ikisi aynı kişiler olsaydı bu “şecere”ye Seyyid Mahmud Hayrani ismi yazılmaz mıydı? Nitekim Akşehir'deki Seyyid Mahmud'un, “Hayran”²⁷ isminde oldukça ayırt edici bir mahlası da bulunmaktadır.

Sonuç olarak bütün bu eksik ve hatalı iddialar tamamıyla yukarıdan beri ifade etmeye çalıştığımız gibi, ikisinin de aynı asırda yaşamış, aynı aşiret mensubu ve aynı isimde olmalarından kaynaklanmıştır. Çünkü Kureyş'in gerçek ismi Mahmud'dur. Ayrıca babasının ismi de Mahmud'dur. Kendisi de oğullarından birine yine, Peygamberin ismi olduğu için, bu ismi vermiştir. Akşehir'de de Mahmud Hayrani adında bir seyyid vardır. Yine Kureyş'in (Mahmud-ı Kebir'in) Tunceli/Nazımiye'de mekânının, Gaziantep/Yukarı Kayabaşı'nda da türbesinin olması, hem hayatı ile ilgili farklı anlatıların ortaya çıkmasına, hem de Seyyid Mahmud Hayrani ile karıştırılmasına sebep olmuştur. Bütün bu bilgi kirliliği ayrıca, Seyyid Mahmud Hayrani'nin hayatının tam olarak analiz edilmemesinden de kaynaklanmıştır.

²⁷ Sözlü kaynaklara göre Akşehir'deki Seyyid Mahmud'un hitabeti çok güçlüydü. İnsanlar onu hayranlıkla dinledikleri için de ona “Hayran” mahlasını verdiler.

3. KUREYŞ İLE DERVİŞ BEYAZ/GEVR ARASINDAKİ TARİHİ BAĞ NEDİR?

Bugün üzerinde uzlaşılabilen konulardan biri de Kureyşan Aşireti ile Derviş Beyaz ocağı arasında yaşanan “şecere” tartışmasıdır. İlginç olan Kureyş zamanından beri Tunceli’de ikamet eden Derviş-i Gevr ocağı mensupları asırlardır böyle bir iddiada bulunmazken, Muş/Varto’da yaşayan ve ellerinde “şecere”nin bir kopyasını bulduklarını söyleyen bazı ocak mensupları, son yıllarda hem “şecere”nin kendilerine ait olduğunu, hem de ateşle sınananın Derviş-i Gevr olduğunu iddia etmektedirler.

Derviş Beyaz ocağı mensubu bazı kişilerin özetle iddiaları şöyledir: Onlara göre, Alaeddin Keykubad döneminde ateşe giren Derviş-i Gevr’dir ve bu şahıs aynı zamanda Van’lı Seyyid Süphan’dır. Bu derviş 12 aşiret ile Bağın’a²⁸ yerleşmiştir. Sultan Alaeddin buraya geldiğinde, onun çuhadarı Mehmed ile ateşe giren bu dervıştır. Bu olaydan sonra Sultan Alaeddin Keykubad, Çapakçur’un (Bingöl) Ab-ı Tahur bölgesi merkez olmak üzere birkaç köyünü kendisine vakıf olarak vermiştir. Derviş-i Gevr, İmam Muhammed Bakır’ın 8. babadan torunudur. Daha sonra ise Derviş-i Gevr’in 6. babadan oğlu olan Seyyid Şeyh Mahmud-ı Kebir, Adıyaman/Hısn-ı Mansur’a göçmüştür. Burada iken Sultan IV. Murad buraya gelmiş ve aynı kerameti (ateşe girme) ondan da istemiştir. Belgede, Derviş-i Gevr’in isminin karşısında parantez içinde Seyyid Süphan sakini-i Ab-ı Tahur Çapakçur yazarken, Derviş Beyaz’ın isminin karşısında da Seyyid Mahmud-ı Kebir Derviş Beyaz sahib-i talih-i Sultan Murad Han, yazmaktadır (Aytaş, 2010: 83-84).

Bu iddialardaki eksikleri ve hataları şöyle sıralayabiliriz: Bu ocak mensupları, Alaeddin Keykubad döneminde yaşamış olan Derviş-i Gevr’in *seyyid* olduğunu ileri sürmektedirler. Fakat yukarıda da bahsettiğimiz üzere, asırlardır gerek Tunceli’de gerekse Varto’da kuşaktan kuşağa aktarılan bilgilere göre, Derviş-i Gevr bir *seyyid* değildir. Kureyş’in, fırının içinde gördüklerini anlatsın diye, elinden tutarak zorla fırına götürdüğü Alaeddin Keykubad’ın bir adamıdır.²⁹ Fakat kendisinin, hükümdardan izin alarak Kureyş’in yanında kalması ve ona bağlanması sebebiyle, Kureyş tarafından kendisine el/keramet verilmiştir. Bu soydan gelenler ise zamanla çoğalarak bir “ocak” halini almıştır. Bugün Derviş-i Gevr ocağı mensupları, Kureyşanlının *rayveridirler*³⁰. Derviş-i Gevr’lerin *piri* de Kureyşanlılardır. Tunceli’de yaşayan Derviş-i Gevr ocağı mensupları da kendilerinin *seyyid* olmadıklarını, ancak Kureyş’ten himmet/nefes aldıklarını bilmektedirler. Nitekim görüşme yaptığımız Kureyşanlılar, Derviş-i Gevr’lerin en çok Tunceli’nin Tirkele köyünde yaşadığını ve bunlar arasından pek çok kerametli dervişin de çıktığını söylemişlerdir. Bunlardan biri de Devres-e Tirkele’dir (Tirkele’nin Dervışı). Anlatılanlara göre, bu dervişin oğlu bir gün Mazgirt’e gider. Oradan döndüğünde, kendisine babasının öldüğü söylenir. O da “*Yoo, aşağıda bana rastgeldi, gitti.*” der. Bunun üzerine köylüler gidip mezarını açıp bakarlar ki, yok, sır olmuş.

Yukarıda anlatıldığı üzere, Kureyş’in “şecere”sinin bu ocağa ait olması mantıklı değildir. Kendilerine ancak daha sonraki asırlarda, aşağıda da anlatılacağı üzere, bir icazetname verilmiş olabilir.

Yine bu iddia sahiplerine göre, Alaeddin Keykubad’ın Derviş-i Gevr’i ateşe attığı gibi, IV. Murad da Hısn-ı Mansur’da İmam Muhammed Bakır’ın 8. kuşaktan torunu olan Derviş-i Gevr’in 6. kuşaktan torunu Mahmud-ı Kebir’i ateşe atmıştır. Oysaki bugün gerek Adıyaman/Kandıralı’de gerekse Gaziantep/Yukarı Kayabaşı’nda yaşayan Kureyşanlılar, hem kendilerinin Kureyş soyu olduklarını, hem de Kureyş aracılığıyla İmam Musa-i Kazım’a dayandıklarını söylemektedirler. Ayrıca yukarıdaki bu iddia kendi içinde dahi birbiriyle çelişmektedir. İlk olarak 8. asrın başında şehit edilen İmam Muhammed Bakır’ın 8 kuşak sonrası iki asır sonraya yani 10. asrın başına gelir. Oysaki Alaeddin Keykubad 13. asrın ilk yarısında hükümdarlık yapmıştır. Yani arada üç asır bulunmaktadır. İkinci olarak da 1228’lerde meydana gelmiş fırın olayındaki dervişin 6. kuşaktan torunu da en fazla 1450 civarında yaşayabilir, yani IV. Murad (1623-1640) döneminde yaşaması mümkün değildir. Bunun yanında IV. Murad, diğer

²⁸ Bağın (yeni adı Dedebağ); Tunceli/Mazgirt’e bağlı, Elazığ sınırında olan bir yerleşim yeridir.

²⁹ Alemdar Yalçın, aynı söylencenin ufak farklılıklar ile Bayburt, Gümüşhane, Erzincan, Tunceli, Bingöl, Muş ve Varto’da dillendirildiğini ve ateşe girenin bir yerde Hacı Kureyş, bir yerde Derviş Beyaz, bir yerde ise Baba Mansur olduğunu yazmıştır. Bkz. Aytaş, 2010, s.26.

Her ne kadar “şecere”de Derviş Beyaz ve Derviş Gevr isimleri geçse de, bunların Seyyid Mahmud-ı Kebir’in lakapları olarak yazıldığı görülmektedir. Ayrıca Tunceli kökenli Kureyşanlılar arasında yaptığımız kayıtlı ve kayıtsız görüşmelerde de, bu olay anlatılırken hep Kureyş ve Mahmud-ı Kebir adının geçtiğini gördük. Ne Derviş Beyaz ne de Baba Mansur adı duymadık. Tunceli/Mazgirt’te yaşanmış bir olayın diğer illerde uğramış olduğu bu değişiklikleri, o aşirete mensup kişilerin ya bilgi eksikliğinden ya da kendi aşiretlerine kuvvet kazandırmak için yaptıkları muhtemeldir.

³⁰ Rayver: *Pir*’in yanında gezer, onun yardımcısı konumundadır.

hükümdarların mührü olan “şecere”yi elinde bulunduran birisini neden tekrar ateşle sınısın? Kaldı ki gerek III. Ahmed'in, gerekse I. Mahmud'un mühürlerinin olduğu belgelerde, Sultan Murad'ın, Mahmud-ı Kebir'i ateşe attığı ve bu olayın Hısn-ı Mansur'da geçtiği ile ilgili bir bilgi de yoktur. Tam aksine Seyyid Mahmud'un bizzat kendisinin geldiği ve Sultan Murad'ın da bu “menşur”un Hz. Muhammed'in neslinin “şecere”si olduğunu kabul ettiği yazmaktadır.

Bu mübarek menşur sahibi es-Seyyid Şeyh Mahmud, Sultan Murad Han (Allah ona yardım etsin)'in yanına gelince, Sultan Murad bu menşurun Hz. Muhammed Mustafa (S.A.V.)'in temiz neslinin şeceresi olduğunu kabul etti. Bu silsileye zulm edene la'net okudu ve ona rağbet edene rahmet diledi. Tekrar ileri gelenler ve halkdan bu silsileye zulüm eden herkese la'nette bulundu... (I. Mahmud'un Tuğrasını Taşıyan Şecere, Eylül/Ekim 1747).

Yine “şecere”nin başka bir sayfasında, Sultan Murad'ın, Şeyh Mahmud-ı Kebir'e ait bir nasihatnâmeysi hazerde ve seferde (barışta ve savaşta) hep yanında taşıdığı ve bununla pek çok zaferler kazandığı, bu nasihatnamenin Sultan Murad'dan her bir Sultan'a miras kaldığı da belirtilmiştir (I. Mahmud'un Tuğrasını Taşıyan Şecere, Eylül/Ekim 1747) “Şecere”de yazılan “tarihi ateş hadisesi”nin ise Alaeddin Keykubad döneminde yaşanan olay olduğu açıktır. Hükümdar ismi olarak Sultan Murad'ın yazmasının sebebinin ise kişi ve yer isimlerinin karıştırılmış olabileceğinden yukarıda bahsettik. Nitekim “şecere”nin son sayfasında aynı olay bu kez Derviş-i Gevr ve Derviş Beyaz üzerinden ayrı ayrı anlatılmış, bu sefer Mahmud-ı Kebir'den hiç bahsedilmemiştir (III. Ahmet'in Tuğrasını Taşıyan Şecere, 10 Kasım 1721).

Varto'daki Derviş Beyaz ocağı mensuplarının diğer bir iddiası da Alaeddin Keykubad tarafından ateşe giren Derviş-i Gevr'in gerçekte Vanlı Seyyid Süphan olduğu ve ona, Çapakçur'un (Bingöl) Ab-ı Tahur bölgesi merkez olmak üzere birkaç köyünün vakıf olarak verildiğidir. Yine bu aileye göre ellerindeki belgede, Derviş-i Gevr'in isminin karşısında parantez içinde Seyyid Süphan sakini-i Ab-ı Tahur Çapakçur, Derviş Beyaz'ın isminin karşısında da Seyyid Mahmud-ı Kebir Derviş Beyaz sahib-i talih-i Sultan Murad Han, yazmaktadır.

Yukarıda bahsettiğimiz üzere Derviş-i Gevr bir *seyyid* değildir. Keza ismi de Süphan değildir. Nitekim aynı olayın Mahmud-ı Kebir üzerinden anlatıldığı Tunceli'deki “şecere” kaydında Vanlı Seyyid Süphan ismi geçmemektedir. Sadece “şecere”deki silsilede Şeyh Mustafa'nın, Şeyh Subhan adlı birinin saliki, yani onun yolundan gideni, olduğu yazılmıştır.

Muş/Varto'daki “şecere”yi gören ve eserinde bunun hakkında bilgi veren Şerif Fırat (2007) ise Alaeddin Keykubad zamanında Kureyş'in ve Derviş Beyaz'ın fırına girdiğini; Sultan Murad zamanında ise Bağında tarikat rehberi (rayver) Derviş Beyaz soyundan gelen Ali Uyyun'a, gösterdiği kerametten dolayı, Çapakçur Ovası'nın vakfedildiğini yazmaktadır. Yine Şerif Fırat, bu ovanın Abi-tahhur (Abı-Tahur) köyünde, Ali Uyyun adına bir tekke kurulduğunu da söylemektedir.³¹ Belgeyi gören Şerif Fırat'ın eserinde de Vanlı Seyyid Süphan ismi yoktur.

Şerif Fırat'ın verdiği bilgilerden anlaşıldığına göre, Çapakçur Ovası, Sultan Murad (büyük olasılıkla IV. Murad) zamanında Derviş Beyaz (Derviş-i Gevr olmalı) soyundan gelen Ali Uyyun adlı bir zata vakfedilmiştir ve büyük olasılıkla bunun için kendisine bir de icazet verilmiştir. Eğer böyle bir icazet varsa ve burada Ali Uyyun'un soyu İmam Muhammed Bakır'a dayanıyorsa, o halde bu kişi Derviş-i Gevr'in soyu değildir. Ya Kureyş'in ya da başka bir seyyidin soyundandır. “Şecere” ve diğer belgelerin benzerliği ise ancak, eskiden seyyid soyundan gelenlerin başka bir seyyidde gördüğü belgelerin bir nüshasını kendisinde bulundurma isteğinden kaynaklanmış olmalı.

Yukarıdaki bütün bu iddiaları öne sürenler, Muş/Varto'daki Derviş Beyaz ocağı mensuplarıdır. Buna karşın yine bu yörede oturan başka aşiret üyeleri, Tunceli'deki anlatılara benzer, ancak Derviş Beyaz ocağı mensuplarından farklı bilgiler vermişlerdir. Mesela Varto'da ikamet eden Kumsoran Aşireti'nden birine göre, Derviş-i Gevr, bugün *pir*leri olan Kureyş ile fırına atılmış ve yanmamıştır. Fırından çıkınca üstü tozlandığı için de kendisine bu anlama gelen Gevr denilmiştir ve kendisi seyyid değildir. Bu kişi ayrıca, şimdiye kadar Derviş Beyaz adının açık bir şekilde kullanılmadığını ve Derviş Beyaz ocağı

³¹ “el-Ma'lûm ve'l-Meşhûr Derviş Beyaz veledi alem, Ali-Uyyun mukayyedu filküttüğü bitekiyeti elmüstemi memaliketü Çapakçur Abi-tahhur.” Bkz. Fırat, 2007, s.110.

mensubu Beyazyıldırım'ların da Derviş-i Gevr ocağı mensubu olduklarını söylemiştir (Aytaş, 2010: 495-501).

Yine bu yörede yaşayan Kureyşanlıların ileri gelenleri de, Derviş-i Gevr ile Derviş Beyaz isminin tek bir kişiye ait olduğunu ve kendisine “derviş” denmesinin sebebinin ise Kureyş tarafından kendisine el/himmet verilmesinden dolayı olduğunu söylemişlerdir. Bunun yanında Derviş-i Gevr ile Derviş Beyaz ocağının aynı olduğunu, Zazaca olan “Gevr” kelimesinin Türkçe “Beyaz” anlamına geldiğini ve yöredeki ocak mensuplarının da iki üç yıldan beri kendilerine “Gevr” yerine “Beyaz” dediklerini, kendilerinin ise bu ocağı şimdiye kadar hep Derviş-i Gevr olarak bildiklerini ifade etmişlerdir (Aytaş,2010: 516-517).

Başka bir Kureyşan mensubu da Derviş Beyaz isminin son zamanlarda, kitaplarda yazdığı için kullanıldığını, gerçekte halk arasında şimdiye kadar herkesin Derviş-i Gevr adını bildiğini söylemektedir (Aytaş,2010: 443). Hormek Aşireti mensubu birisi ise Varto'daki Derviş-i Gevr Ocağı'nda bulunan “şecere”nin Kureyşanlılardan alındığını ve sonradan 1960'larda Cemal Gürsel'e götürüldüğü vakit bu sarı, uzun belgeye bir-iki ilave yapıldığını iddia etmiştir. Yine bu kişi, belgeyi 1980'lerde gördüğünü de söylemektedir (Aytaş,2010: 458-459).

İlginç bir şekilde, bizim Tunceli'de gördüğümüz sarı, uzun belgede de beyaz renkli iki beyaz ek sayfa vardı. Hem Varto'daki hem de Tunceli'deki belgelerin Osmanlı saray kâğıtlarına yazıldığı açıktır. Bu da bize, bu belgelerin farklı hükümdarlar zamanında onaylatıldığını göstermektedir. Fakat neden ikisine de sonradan ilave yapıldığı belli değildir.

Bizim görüştüğümüz Yusuf Düzgün, bu belgeyi dedesi ve babasının İsmet İnönü'ye götürdüğünü, başka da kimseye göstermediklerini söylemiştir.

Yukarıdan itibaren vermeye çalıştığımız bütün bu bilgilerin sonucunda ortaya çıkan şudur ki, Kureyş (Mahmud-ı Kebir) ile Derviş-i Gevr/Beyaz ayrı kişilerdir ve Derviş-i Gevr de seyyid değildir. Kendisi Alaeddin Keykubad'ın çuhadarı olup, Kureyş'in kendisiyle birlikte, içeride gördüklerini anlatsın diye zorla fırına götürdüğü ve sonra kendisine gönülden bağlandığı için de el/keramet verdiği bir zattır. Eğer Muş/Varto'daki Derviş Beyaz ocağında bulunan belgelerde Derviş-i Gevr'in Peygamber soyundan geldiği yazıyorsa, bu hatalar, sözlü bilgileri eksik anlatanlara ve bu bilgileri yanlış yazıya geçirenlere aittir. Nitekim Kureyş'in elinde bulunan ve Hz. Hüseyin döneminden gelen orijinal (ceylan derisine yazılmış olan) “şecere” bugün mevcut değildir. Yukarıda da anlatıldığı üzere, bu orijinal “şecere” Anadolu Selçuklu hükümdarlarından biri tarafından zorla alınmıştı. Günümüzde var olan “şecere” nüshaları ise zamanında orijinal “şecere”den kopya edilmiş ve daha sonraları bunu onaylatmaya götürenlerin soylarının yazıldığı ve nakibüleşraftan şahısların kendi cümleleriyle yazdıkları kimi olaylar ve eklenen bilgilerle sayfa sayılarının arttığı kopyalardır. Bugün kimi ailelerde bu “şecere” kopyaları ile birlikte icazetnâmeler de mevcuttur.

4. SONUÇ

Çalışmamızda Kureyşan ocağı ile ilgili bugün üzerinde uzlaşılamayan iki konu üzerinde durulmuştur. Bunlardan ilki, ocağın atası Kureyş'in, Akşehir'de türbesi olan Seyyid Mahmud Hayrani ile ne tür bir bağlantısı olduğudur. Bu konuyla ilgili olarak gerek sözlü gerekse yazılı kaynaklar üzerinde yapılan araştırmalar neticesinde görülmüştür ki, Kureyş ve Seyyid Mahmud Hayrani arasındaki bağ, aşiret üyeliğinden öteye gitmemektedir. Yani bu iki derviş, 13. asrın başında Kirmanşah'tan gelen Kureyş aşiretinin bir mensubudurlar. Aralarında baba-oğul, dede-torun veyahut aynı kişiler olma tarzında bir alaka tarihi verilere aykırıdır. Bu iddia “şecere”nin '80'lerin sonunda çevrilmesi ile ortaya atılmıştır. “Şecere”yi okuyanlar, burada adı geçen Seyyid Mahmud-ı Kebir'in, Akşehir'deki Seyyid Mahmud-ı Hayrani olduğunu, araştırma yapmadan, sadece isim benzerliğinden yola çıkarak öne sürmüşler ve bu hatalı bilgiyi de, bugün bunu tekrar eden kimi yaşlılara empoze etmişlerdir. Aynen “Kureyş” adının “Koreş” olarak değiştirilmeye çalışılması gibi. Neticede, gençliklerinde ocak tarihi ile ilgilenmeyen bugünün kimi yaşlıları da bunları tekrar ederek bir kısır döngüye neden olmuşlardır.

Bir diğer anlaşmazlık konusu olan, Kureyşanlılar ve Derviş Beyaz ocağı arasındaki “şecere” konusu da bu çalışmada açıklığa kavuşturulmuştur. Gerçi bu konuda, asırlardan beri Tunceli yöresinde yaşayan Kureyşan ocağı ve Derviş-i Gevr ocağı arasında bir sorun mevcut değildir. Bu iddia ancak, yukarıda da bahsedildiği üzere, “80'lerde “şecere”nin çevrilmesi ile birlikte bazı kişilerce öne sürülmüştür. Bu

kişilerin Dersim yöresindeki sözlü kaynakları göz önüne almadan, sadece belgede geçen isim ve mahlaslara göre fikir yürütmeleri, bugün pek çok karışıklığa sebep olan tutarsız iddiaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Fakat neticede, yapılan alan araştırmalarına da dayanarak, “şecere”nin Kureyşanlıların olduğu ve Derviş-i Gevr'in de seyyid olmadığı ve kendisine Kureyş tarafından himmet/nefes verildiği ortaya konulmuştur.

Sonuçta, asırlardır bölgede anlatıla gelen rivayetlerin, eksik ve hatalı bir şekilde “şecere” kopyalarına sonradan eklenen yeni belgelere yazılması, bugün bu gereksiz tartışmaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Yine, sözlü anlatılara vâkıf olmadan, sadece belgelerde yazılı olan eksik ve birbiriyle çelişen tarihleri ve isimleri kullanarak yorum yapmaya çalışan bir kısım araştırmacılar yüzünden de, bugün bu tür çelişkili iddialar, bu konuda bilgi sahibi olmayanlar tarafından ciddiye alınıp tekrarlanmakta ve bu durum adeta bir kısır döngü haline gelmektedir.

KAYNAKLAR

Sözlü Kaynaklar

Hasan Taş, Aydın, 12 Haziran 2014.

Haskar Taş, Aydın, 12 Haziran 2014.

Memed Akyüz, Tunceli/Nazımiye/Zeve Köyü, 31 Temmuz 2014.

Haşim Kızıllıkan, Tunceli/Nazımiye/Zeve Köyü, 31 Temmuz 2014.

Mehmed Yıldız, Tunceli/Merkez, 4 Ağustos 2014.

Celal Abbas Şahin, Akşehir (Seyyid Mahmud Hayrani Türbesi bahçesi), 13 Haziran 2015.

Kamil Doğan, Ankara, 19 Haziran 2015.

Kureyşan Zülfikar Dedeoğlu, Adıyaman, 25 Haziran 2015.

Zeynep Keskin, Gaziantep/Yavuzeli/Yukarı Kayabaşı, 26 Haziran 2015.

Hıdır Demircan, Tunceli/Merkez, 2 Ağustos 2016.

Şecere Nüshaları

I. Mahmud'un Tuğrasını Taşıyan Şecere (Eylül/Ekim 1747).

III. Ahmet'in Tuğrasını Taşıyan Şecere (10 Kasım 1721).

Arşiv Belgeleri

BOA, TD, nr. 32, s.15, 18.

BOA, TD, nr. 1061, s.69-70.

BOA, A. DFE (Bâb-ı Asâfi, Defterhâne-i Âmire), nr. 667, s.46-48.

BOA, İE.EV. (İbnülemin Vakıf), 38/4359; 39/4509.

373 Numaralı 'Ayntâb Livâsı Mufasssal Tahrîr Defteri (950/1543) (2000), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937/1530)-I (1996), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Kaynak ve Araştırma Eserleri

AŞIKPAŞAZADE DERVİŞ AHMED AŞIKİ (1332). *Âşıkpaşazâde Tarihi (Tevârih-i Âl-i Osman)*. Matba-i Âmire, İstanbul.

AYTAŞ, G. (Ed.) (2010). *Bingöl, Muş/Varto Yörelerinde Ocaklar, Oymaklar ve Boylarla İlgili Araştırma Sonuçları*. Ankara, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi Yayınları.

- BAYAR, M. (27 Şubat-6 Mart 1992), “Seydi Mahmud Hayrani Hazretleri (? – 667/1269)”. *Pervasisz*, (yerel gazete), Akşehir.
- BOZER, R. (1992). *15. Yüzyılın Ortasına Kadar Anadolu Türk Sanatında Ahşah Kapılar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü. SBE Arkeoloji ve Sanat Tarihi, Ankara.
- BOZTEPE, S. (2012). Kureyşan Ocağı. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, (63),423-426.
- CENGİZ, S. (2014,11 Mayıs). *Dersim ve Zaza Tarihi Sözlü Gelenek ve Tarihsel Gerçek*. (Bölüm I + II), s.144-145, <http://documents.tips/documents/dersim-ve-zaza-tarihi-seyfi-cengiz.html> Erişim Tarihi: 08.06.2016.
- DEMİRALP, Y. (2009). Seyyid Mahmûd-ı Hayrânî Türbesi. *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, Cilt:37, s.68-69.
- EFLÂKÎ, A. (1966). *Âriflerin Menkıbeleri-II*, İkinci Basılış, çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul, M.E.B. Yayınları.
- ERTÜRK, V. (2011). *XVI. Yüzyılda Akşehir Sancağı*. İstanbul, Atı Yayınları.
- FIRAT, M. Ş. (2007). *Doğu İlleri ve Varto Tarihi*. İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayınları.
- GÖRGÜ, Z. (2004). *Yazılı ve Sözlü Anlatımlarda Seyyid Mahmud Hayrani*. Ankara, Kalan Yayınları.
- KAYA, A. (2010). *Başlangıcından Günümüze Dersim Tarihi*. İstanbul, Demos Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, M. F. (2009). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara, Akçağ Yayınları.
- KÜÇÜK, G. (2013). *Dersim'de bir Seyyidler Köyü Seyidan (Seyyid Savun Ocağı'nın Tarihçesi)*. İstanbul, Anadolu Ofset yayınları.
- SEVİM, A. ve MERÇİL, E. (1995). *Selçuklu Devletleri Tarihi*. Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- TAŞ, K. (2018, Bahar). Kureyşan Aşireti'nin/Ocağı'nın 16. Asırdaki Kureyş Cemaati ile Tarihsel Bağlamdaki Yakınlığı. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, 43, 229-246.
- UYUMAZ, E. (2003). *Sultan I. Alâeddîn Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasî Tarihi (1220-1237)*. Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- UZUNÇARŞILI, İ. H. (2003). *Osmanlı Tarihi*. I. Cilt, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- VELÂYETNÂME* (yazma nüsha) (Şevval 1225). müstensih: Mehmed bin Derviş Mustafa, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Yer No: Y.I/0017, Haleb.
- YALÇIN, A. ve YILMAZ, H. (2017). *Anadolu'da Bir Oymağın Kültürel Kodları Koreşanlılar*, Ankara, Gece Kitaplığı Yayınları.